

Crna Gora
Zavod za školstvo

Radovan Popović | Dragoljub Ilić

CETINJE

jedna priča

CETINJE

jedna priča

(VI izdanje)

UVOD

Svako društvo poklanja posebnu pažnju obrazovanju i vaspitanju mladih generacija. Oblik vaspitno-obrazovnog rada koji može kod učenika da podstakne interesovanje za saznanje i razvije sposobnost posmatranja, opažanja, razmišljanja i zaključivanja, svakako je i škola u prirodi. Ona pruža učenicima mogućnost da upoznaju svoju zemlju, njenu istoriju, kulturno-istorijske spomenike i prirodne ljepote. Program škole u prirodi "Cetinje - jedna priča" predstavlja skup vaspitno-obrazovnih aktivnosti koje afirmišu vlastitu tradiciju i kulturu, pružaju mogućnost da se izrazi vrijednosni sistem društva kroz svijest o nacionalnom, kulturnom, jezičkom i vjerskom indentitetu, kao i osjećaj za pripadnost zajednici.

Značaj tih procesa prepoznala je i Vlada Crne Gore pa je kroz dio budžetskih izdavanja, neposredno podržala realizaciju ovog Programa koji sprovodi Zavod za školstvo u partnerstvu sa JU "Lovćen-Bečići".

Jedna u nizu aktivnosti u cilju unaprijeđenja Programa škole u prirodi je i štampanje ove publikacije.

Autori

VAŽNIJI OBJEKTI:

1. ZGRADA OPŠTINE
2. TEATAR "ŽETSKI DOM"
3. BOLNICA "DANILO J"
4. CENTRALNI TRG "BALIŠIČA PAZAR"
5. VLASKA CRKVA
6. SPOMENIK DOBROVOLJCIMA IZ PRVOG SVJETSKOG RATA
7. SPORTSKI CENTAR
8. ZGRADA BIVŠEG FRANCUSKOG POSLANSTVA
9. KATOLIČKA CRKVA
10. ZAVOD ZA ZAŠTITU SPOMENIKA KULTURE
11. CENTRALNA BIBLIOTEKA "ĐURĐE CRNOJEVIĆ"
12. GIMNAZIJA
13. DRŽAVNI ARHIV
14. SPOMENIK IVANU CRNOJEVIĆU, OSNIVAČU CETINJA

MUZEJI

15. VLADIN DOM – ISTORIJSKI MUZEJ I NACIONALNA GALERIJA
16. BILJARDA – NJEGOŠEV MUZEJ
17. MUZEJ KRALJA NIKOLE
18. ETNOGRAFSKI MUZEJ
19. DVORSKA CRKVA NA ČIPURU
20. CETINJSKI MANASTIR
21. HOTEL GRAND
22. PLAVI DVOR
23. MUZIČKA AKADEMIJA
24. STUDENTSKI DOM
25. LIKOVNA AKADEMIJA
26. AKADEMIJA DRAMSKIH UMJETNOSTI
27. LJETNJA POZORNICA
28. MAUZOLEJ VLADIKE DANILA

CETINJE

Cetinje – istorijska i sadašnja prijestonica Crne Gore, smješteno je u južnom dijelu Katunske nahije na nadmorskoj visini 640-670 m. U gradu živi oko 20.000 stanovnika. Udaljen je od mora 9 km vazdušne linije, a do Cetinja se dolazi iz tri pravca: Kotora (45 km), Budve (30) i Podgorice (30 km). Zbog velikog broja kulturno-istorijskih spomenika zovu ga „Grad muzej“.

NASTANAK GRADA

Tokom srednjeg vijeka kroz Podlovcenski dolac, kako su ga zvali, proticala je rijeka Cetina po kojoj će grad i dobiti ime u doba Crnojevića (kraj XV vijeka). Do podizanja dvorca od strane Ivana Crnojevića, odnosno manastira, kako predanje kaže, najstarija građevina u cetinjskom polju bila je Vlaška crkva. Nastala je oko 1450. godine, a nju su podigli Vlasi (stočari), i bila je napravljena od pruća. Crkva je više puta doradivana, da bi današnji izgled dobila u drugoj polovini XIX vijeka.

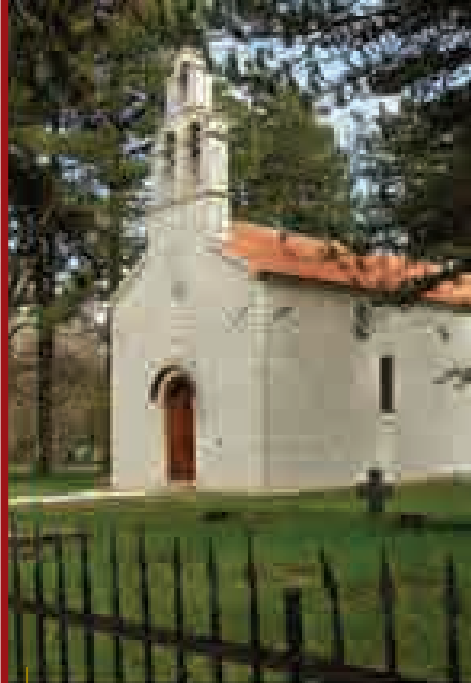
Ispred crkve se nalaze dva stećka (velika nadgrobna kamena), a u crkvenoj porti smješteni su grobovi uglednih ličnosti Cetinja, kao i grob legendarnog Baja Pivljanina, branioca Cetinja od turskih napada. Krajem XIX vijeka (1897. godine) napravljena je oграда oko crkve od 1550 puščanih cijevi koje su Crnogorci zarobili od Osmanlija u oslobodilačkim ratovima.

Na platou iznad Vlaške crkve podignut je 1939. godine spomenik Lovčenska vila, rad istaknutog crnogorskog vajara Rista Stijovića. Nastala je u znak sjećanja na 350 Crnogoraca, iseljenika – dobrovoljaca iz Amerike, čije je brod stradao nadomak luke San Đovani di Medova (Albanija) 06. januara 1916. godine.

CETINJE – politički centar države Crnojevića

Prvi pomen Cetinja u kotorskom arhivu veže se za septembar 1440. godine kada se „Tudor Nenojev sa Cetinja obavezuje da duguje Luki Pautinovu četrdeset perpera i dvadeset i po groša koje će vratiti naredne godine za Božić“. U periodu između 1450. i 1500. godine na Balkanu i u svijetu desile su se značajne promjene koje će zauvijek odrediti budućnost planete.

U tom periodu došlo je do pronalaska štampe, otkrića Amerike i Zapadne i Centralne Afrike, pomorskog puta do Indije. Pronađeni su rukopisi i skulpture grčke i rimske civilizacije. To je i doba sloma Vizantije i pada Carigrada u Osmanske ruke. Humanizam i renesansa šire svoju misiju ka obalama Mediterana.

Vlaška crkva

Pečat
Crnojevića

Gravura Cetinjskog manastira

Cetinjski manastir

Nastanak Cetinja veže se za predstavnika treće crnogorske dinastije Ivana Crnojevića (1465-1490. godine), poznatog kao Ivan – beg. Manastir je stradao 1692. g. kada su ga, uoči upada Sulejman-paše na Cetinje, minirali Mlečići. Tako je srušen veći dio građevine koja nikada nije obnovljena na tom mjestu. Uz nju je sagradio manastir, sjedište Zetske, odnosno Crnogorske mitropolije.

Izgled renesansnog manastira sačuvan je na gravuri iz Oktoih cetinjskog. Manastir je stradao 1692. godine kada su Mlečići, uoči upada Osmanlija na Cetinje, minirali manastir uoči upada Sulejman – paše. Tako se srušio veći dio manastira koji nikad nije obnovljen na tom mjestu. Kralj Nikola je 1886. godine na tim temeljima podigao dvorsku kapelu (Ćipur) u kojoj su 01. oktobra 1989. godine pohranjeni njegovi zemni ostaci, kao i njegove supruge kraljice Milene i kćerki princeze Ksenije i Vjere, koji su prenešeni iz San Rema.

U manastiru je radila i štamparija Ivanovog sina Đurđa Crnojevića (1490 – 1496) đe je monah Makarije sa sedam pomoćnika štampao prve ćirilčne knjige među Južnim Slovenima (Oktoih prvoglasnik, Oktoih petoglasnik, Psaltir s posljedovanjem, Molitvenik (Trebnik) i Četvoroevandelje). To je prva državna štamparija u Evropi.

Ubrzo, nakon što je na Opštecrcnogorskom zboru 1697. godine za mitropolita izabran rodonačelnik četvrte crnogorske dinastije Danilo Petrović, je na mjestu đe se nalazio dvor Ivana Crnojevića podigao manastir (1701. godine) koji je posvećen svetom Petru. Iznad ulaza nalazi se ktitorski natpis Ivana Crnojevića sa starog manastira kao i dvoglavu orao Crnojevića. Novi manastir je nastavio svoju vjersku i političku funkciju u Crnoj Gori. Stradao je nekoliko puta od Osmanlija (1714. godine Numan – paša Ćuprilić, 1785. godine Mahmut – paša Bušatlija), a doživio je i niz prepravki i dogradnji.

Iz doba Njegoša u manastiru je sačuvana pećina koja je bila prvi zatvor u Crnoj Gori. U njoj je Njegoš zatočio guvernadura Radonjića, da bi ga kasnije prognao iz Crne Gore. Ona je i danas poznata pod imenom „guvernadurica“. U isto vrijeme na zvoniku se nalazio i prvi javni sat. Djelovi toga sata se i danas čuvaju u Cetinjskom manastiru.

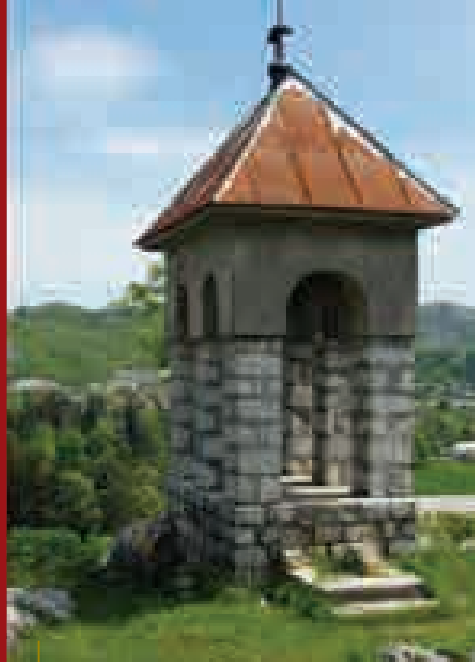
Pored sjedišta mitropolita, manastir je bio i kulturno-prosvjetno sjedište. Tu je od 1834. godine radila prva Njegoševa osnovna škola, štamparija, kao i prva gimnazija (1880. godine).

U manastirskoj crkvi je čivot sv. Petra Cetinjskog koji se za vjernike otvara 12. jula na Petrov dan. U manastirskoj porti, pored ulaza, nalaze se grobovi knjaza Danila, vojvode Mirka Petrovića, kćeri knjaza Danila, knjeginje Darinke i knjeginjice Olge, zatim grob Save Petrovića i mitropolita Mitrofana Bana. U zgradi mitropolitove rezidencije smješten je manastirski muzej sa predmetima od značaja za istoriju Crne Gore. Pored toga u manastiru se čuvaju dvije velike hrišćanske svetinje: ruka svetog Jovana Krstitelja, koja je krstila Isusa Hrista i čestica Časnog Krsta na kojem je bio razapet Isus.

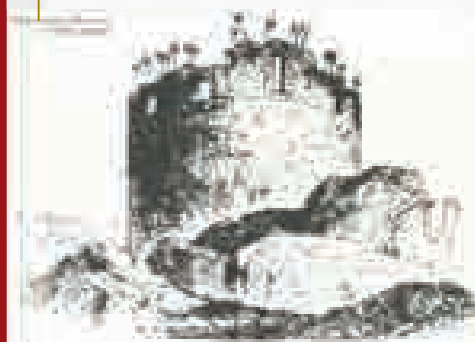
Na dvadesetak metara ispred manastira nalazi se Savino gumno, nazvano po mitropolitu Savi Petroviću (1735 –1744). To je mjesto đe se vrhlo žito i đe su se okupljali Crnogorci radi dogovora. To je bila „skupština“ pod otvorenim nebom. Gumno je uradio mitropolit Sava nakon povratka iz Rusije 1742. godine. Na njemu je i Njegoš proglašen za vladara po testamentu njegovog strica Petra I, 1830. g.

Iznad samog manastira Njegoš je podigao okruglu kulu koju su zvali Tablja. U njoj se čuvalo oružje i municija, a nekih petnaestak godina na njoj su se isticale osmanske glave iz odmazde za njihove vandalske postupke. Taj običaj je ukinuo Njegoš 1850. godine. Na Tablji je 70-tih godina XIX vijeka postavljeno zvono, poklon jednog Zemunca, teško preko 1.600 kg, koje i danas zvoni u novopodignutom zvoniku.

Na brdu iznad manastira, Orlovom kršu, 1897. godine je otkriven spomenik vladici Danilu, povodom dva vijeka vladavine dinastije Petrović – Njegoš. Izgrađen je po ideji i nacrtu knjeginje Jelene, buduće italijanske kraljice, kćerke Kralja Nikole, i po projektu francuskog arhitekta Frušea. Izradili su ga korčulanski i domaći majstori od kamena sa Ljubovića. Mauzolej predstavlja skladan kompleks.

Tablja

Mauzolej osnivaču dinastije Petrovića

Ljetnja pozornica

Reljef Crne Gore

U podnožju Orlovog krša nalazi se ljetnja pozornica koja svojim izgledom podsjeća na antičke teatre.

Urađena je od kamena nakon II svjetskog rata. Tu se tokom ljetnjih mjeseci organizuju različiti kulturni sadržaji. Od cijelog kompleksa posebno je interesantna garderobernica koja je natkrivena kamenim pločama.

Na prostoru između Cetinjskog manastira i Ćipura smještena je Biljarda ili Nova kuća. Cetinjski manastir nije mogao da prihvati sve veće potrebe za smještaj Senata, kulturnih i obrazovnih institucija, gostiju iz Evrope, pa je Njegoš zato, nakon dobijene pomoći iz Rusije, prihvatio prijedlog ruskog emisara Ozreckovskog o podizanju nove građevine. Gradnja je završena 1838. godine i za tada neurbanizovano Cetinje to je bilo ogromno zdanje sa prizemljem i spratom, sa 25 soba u dužini preko 70 metara. Zgrada je zaštićena visokim zidom i kulama sa puškarnicama. Ime Biljarda dobila je po bilijaru koji je Njegoš kupio u Beču. Bio je smješten u posebnoj prostoriji i na njemu je Njegoš provodio dosta vremena na „čuđenje“ Crnogoraca. Na tom bilijaru su mu Crnogorci i napravili odar 31. oktobra 1851. godine, kada je umro u 38-oj godini.

Pored Njegoša, tu su stanovali senatori i perjanici, kao i njegov nasljednik knjaz Danilo, koji je tokom rata 1852/3. godine pretopio olovni krov Biljarde i slova iz Njegoševе štamparije u puščana zrna. Jedno vrijeme u njoj je radila i Cetinjska gimnazija, Bogoslovija i Đevojački institut. U njoj se danas nalazi Njegošev memorijalni muzej.

Sa južne strane Biljarde nalazi se reljef Crne Gore, koji je izrađen za vrijeme austrougarske okupacije Cetinja (1917. godine). Reljefna karta Crne Gore u razmjeri 1 : 10.000 služila je okupacionoj komandi za ratne potrebe. Reljef su radili austrijski oficiri.

Biljarda

DRŽAVNE INSTITUCIJE

Na prostranom trgu preko puta Biljarde knjaz Nikola je 1867. godine ozidao novi dvor nazvan „Palac“. Dvorac Kralja Nikole predstavlja skromnu savremenu kuću sa prizemljem i spratom i velikom verandom sa stepeništem. Od 1925. godine u dvoru se nalazi Državni muzej. Muzej raspolaže bogatom zbirkom oružja, zastava, novca, odlikovanja, fotografija, dokumenata i knjiga. U centralnom dijelu nalazi se mjesto gdje su se okupljali glavari – „Odžaklija“. Sačuvane su i nošnje kralja i kraljice, kao i saloni sa bogato opremljenim namještajem. Pored dvora nalazi se Bugarsko i Srpsko poslanstvo, kao i galerija „Dado“ posvećena cetinjskom slikaru Dadu Đuriću, koji je veliki dio života proveo u Francuskoj.

Građevinski kompleks u blizini Biljarde i manastira zatvara se zgradom Arhiva Crne Gore, zgradom crkvenog Suda u kojoj se nalazi Bogoslovska škola i zgrade Vladinog doma. Između manastira i Bogoslovije, nalazi se ulaz cetinjske pećine, koja tokom ljeta osvježava hladnim vazduhom radoznale turiste. Nažalost još nije u funkciji razgledanja, jer je iz nje, prilikom poplave Cetinja 80 – tih godina prošlog vijeka „provrela rijeka“.

Za potrebe sve brojnije administracije, a i za potrebe narodne skupštine 1910. godine izgrađen je Vladin dom ili Dom slobode. Zdanje je svečano otvoreno prilikom proglašenja Crne Gore za kraljevinu (15. avgusta 1910. godine). Pretpostavlja se da je građena po projektu italijanskog arhitekta Koradinija. Velikih dimenzija, sa dekorativnom fasadom, trijemom, balkonom i javnim satom, čini jednu od ljepših cetinjskih građevina. Ona je istovremeno i prvo zdanje u Crnoj Gori napravljeno od armiranog betona. Danas se u njenim prostorijama nalazi Umjetnička galerija Crne Gore, istorijski muzej i u Plavoj kapeli je ikona Presvete Bogorodice Filermose.

Dvorac Kralja Nikole

Zetski dom

Đevojački institut

Bolnica Danilo I

U istočnom dijelu istorijskog jezgra Cetinja skoncentrisano je nekoliko značajnih institucija (građevina) od kojih se izdvajaju: Zetski dom, Đevojački institut, Bolnica Danilo I, Vojni stan, dvorac prestolonasljednika Danila – Plavi dvorac i do 80 – tih godina prošlog vijeka postojao je hotel „Grand – Lokanda“, koji je srušen nakon razornog zemljotresa 1979. godine.

Na inicijativu društva „Cetinjske čitaonice“, a zahvaljujući priložima iz svih južnoslovenskih krajeva, na Cetinju je 1888. godine izgrađeno pozorište „Zetski dom“. Rađeno je po nacrtu trogirskog arhitekta Josipa Sladea. Na osnovu memoranduma poznatog srpskog komediografa Branislava Nušića, Kraljevsko crnogorsko pozorište „Zetski dom“ dobija profesionalni ansabl. Pozorište je bilo lijepo opremljeno, sa savremenim namještajem i velikim ogledalima po zidovima. Moglo je da primi oko 300 gledalaca. Ulaznice su koštale od 1,5 do 10 perpera. Njih je plaćao i sami kralj. Pozorište je imalo bogat repertoar, a često su gostovala pozorišta iz Beograda, Zagreba, Novog Sada...

U vihoru Prvog svjetskog rata (1914 – 1918. godine) pozorište je zapaljeno, pa je tako izgorio sav inventar, kao i zavjesa na bini, rad dubrovačkog slikara Vlaha Bukovca.

Po završetku rata pozorište nastavlja rad preko amaterske družine do 1931. godine kada opet dobija profesionalni status, koji će, uz manje prekide, zadržati do danas. Đevojački institut je počeo sa radom 1869. godine u Biljardi, da bi školske 1872/73. godine, bio preseljen u novi objekat pored Lokande. Osnovan je sa ciljem da se u Crnoj Gori stvara ženski učiteljski kadar. Osnivanje je omogućila ruska carica Marija Aleksandrova koja je donirala pet i po hiljada rubalja. Tu su se školovale đevoyke iz uglednih porodica iz Crne Gore i okruženja. U njemu se sticalo široko obrazovanje uz učenje nekoliko jezika. U prvoj generaciji školovano je 12 učenica. Od 1888. godine upraviteljka Instituta bila je Sofija Petrovna Mertvago dvije i po decenije. Zbog ratova Institut je prestao sa radom 1913. godine. Zgrada je nakon toga služila raznim namjenama (bolnica, medicinska škola...) da bi danas u njoj bio smješten đački i studentski dom. Prilikom krštenja prestolonasljednika Danila, knjaz Nikola je dobio mnoštvo darova, jer, kako kažu hroničari:

„Neko dogna vola, neko ovna, neko donese handžar, a neko džeferdar, ko je što mogao i imao“. Po knjaževoj naredbi ti pokloni su unovčeni, pa je za svega godinu dana 1873. godine nastala bolnica Danilo I. Ime je dobila po knjaževom prethodniku. U vrijeme Hercegovačkog ustanka (1875. godine) i „Veljeg rata“ (1876 – 1878. godine) radila je preko svojih kapaciteta primajući ranjenike sa bojišta. Za taj period u njoj je liječeno preko 16.000 bolesnika i izvršeno 6.000 operacija.

Vojni stan

Na Cetinju je 1875. godine osnovano i društvo Crvenog krsta koje je iste godine na kongresu u Ženevi primljeno u međunarodnu organizaciju Crvenog krsta. Zbog nedostatka kadra, Knjaz Nikola je slao crnogorske mladiće u inostranstvo na studije medicine. Oni će ujedno biti prva generacija crnogorskih ljekara, iako su u njoj radili mnogi ljudi sa strane, od kojih je najznačajniji Milan Jovanović – Batut. Bolnica se vremenom širila i postala je značajna zdravstvena ustanova ne samo za crnogorske prilike.

Reorganizacija Crnogorske vojske zahtijevala je za potrebe stajaće (stalne) vojske novi objekat. Tako je 1896. godine završena prva kasarna na Obilića poljani, poznatija kao „Vojni stan“. Tu je vršena obuka crnogorskih regruta, a radila je i vojna škola. Sredinom prošlog vijeka objekat je preuređen i adaptiran za sportske potrebe grada.

Grand hotel, odnosno „Lokanda“ prvi je savremeni ugostiteljski objekat na Cetinju. Podignuta je 1864. godine i tokom vremena doživjela je više izmjena. Bila je sagrađena od tesanog kamena sa velikim prozorima po uzoru na evropske objekte. Služila je za smještaj „putnika dobronamjernika i ofisijelnih posjetnika knjaževske prijestonice“. Do početka XX vijeka u „Lokandi“ se odvijao vrlo intenzivan društveno-kulturni život. U njoj su boravili razni „stranci i izvanjci“, a SAD je u njoj imala svoje diplomatsko predstavništvo.

Lokanda - Grand hotel

Plavi Dvorac

U neposrednoj blizini dvora kralja Nikole sa velikim parkom podignuta je 1895. godine rezidencija za prestolonasljednika Danila. Zgrada je kasnije prozvana „Plavi dvor“, lijepog je i kitnjastog izgleda sa stubovima. Od 1919. do 1947. godine u njoj je bila smještena Cetinjska gimnazija, a danas se u njoj nalazi rezidencija Predsjednika Crne Gore.

Na samom rubu istorijskog jezgra Cetinja, nalazi se Crnogorska banka. Sve do 1906. godine u Crnoj Gori je, pretežno, u upotrebi bio austrijski novac jer nije bilo domaće valute. Istovremeno sa pojavom perpera (zvanični crnogorski novac) podignuta je i zgrada banke. U promet je pušten prvo bakarni i nikleni novac, a nešto kasnije srebrni i zlatni perper. Nakon proglašenja Kraljevine (1910. godine) u opticaj je pušten i papirni novac. Mnogo ranije Njegoš je imao ideju da kuje novac nazvani „perun“ ali ga je smrt u tome spriječila. Danas se u zgradi nalazi muzej novca.

Crnogorska Banka

Obod

Novijeg datuma su i značajne institucije kao: Galerija savremene umjetnosti na Balšića pazaru i nekadašnja poslovna zgrada fabrike rashladnih uređaja „Obod“ će se danas nalazi Ministarstvo kulture. U zaleđu Ministarstva je univerzitetski kompleks za umjetničke akademije.

Za potrebe malog broja rimokatoličkih podanika, knjaz Nikola je preko vojvode Sima Popovića obavijestio barskog nadbiskupa Milinovića o gradnji crkve (1897. godine). Nacrt crkve i županijskog stana projektovao je italijanski arhitekta Koradini. Pomoć za njenu izgradnju dali su papa Lav XIII, italijanska kraljica Jelena, hrvatski biskup Josip Juraj Štrossmayer i sam Knjaz. Objekat koji je završen 1912. godine i danas je u upotrebi.

Katolička crkva

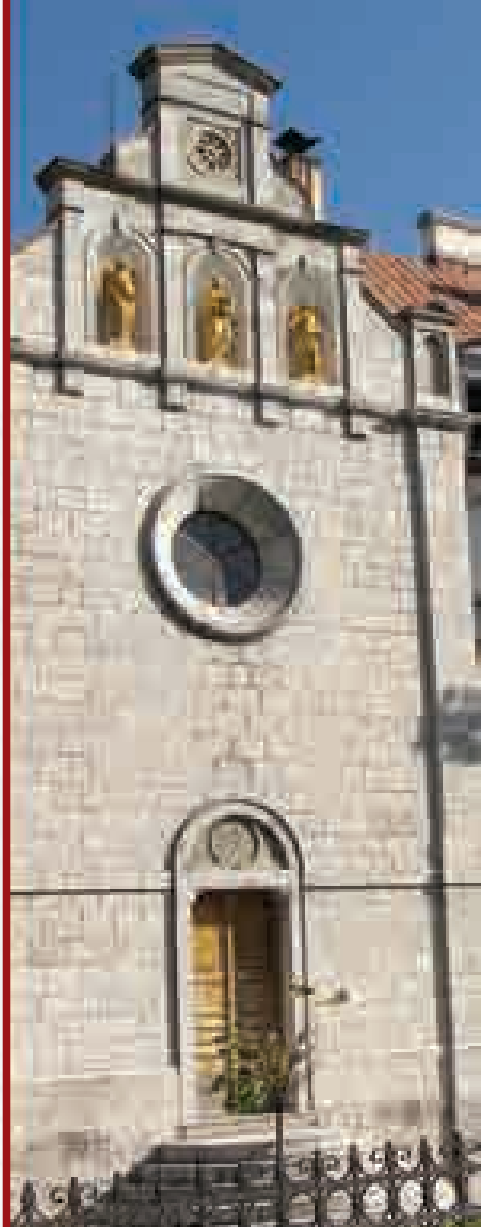

POSLANSTVA NA CETINJU

Međunarodno priznanje Crne Gore na Berlinskom kongresu 1878. godine bilo je preduslov za uspostavljanje diplomatskih odnosa sa drugim državama. Zato je u periodu između 1905. i 1910. godine i kasnije veliki broj država imao svoje diplomatske misije na Cetinju. Neke države su za te potrebe zidale svoje objekte, a druge su iznamljivale postojeće. Na Cetinju su sačuvani objekti u kojima su se nalazila poslanstva: Rusije, Francuske, Italije, Austrije, Engleske, Njemačke, Bugarske, Grčke, Srbije i Turske.

U gornjem dijelu grada (Nova Varoš) nalaze se zgrade Italijanskog i Austrougarskog poslanstva. Oko Italijanskog poslanstva nalazi se veliki park sa teniskim terenom. Poslanstvo je građeno od 1905. do 1910. godine, iako su diplomatski odnosi između Crne Gore i Italije uspostavljeni 1879. godine. Zdanje je nekoliko puta dograđivano, da bi od 1960. godine u njemu bila smještena Centralna narodna biblioteka „Đurađ Crnojević“. U svojim fondovima čuva veliki broj knjiga, rukopisa i časopisa. Sami bibliotekari rad seže u 1592/93. godinu, kada je izvršen prvi popis bibliotekskog fonda u Cetinjskom manastiru. Zakon o knjaževsko – crnogorskoj biblioteci i muzeju, donešen je 1896. godine. Današnji naziv je dobila po Đurađu Crnojeviću, koji je 1493. godine osnovao prvu državnu štampariju. Od svakog izdanja u Crnoj Gori u biblioteci se evidentira i čuva „obavezni primjerak“ od 1905. godine.

Austrougarsko poslanstvo u svom sastavu ima i crkvu koja je bila jedno vrijeme jedini vjerski objekat za cetinjske rimokatolike kao i za službenike poslanstva.

Austrougarsko poslanstvo

Italijansko poslanstvo

Električna centrala
na Cetinju

Francusko poslanstvo

Bočno od Austrougarskog poslanstva nalazi se električna centrala. Puštena je u pogon u okviru svečanosti povodom proglašenja Crne Gore za kraljevinu 1910. godine. Bilo je to 28 godina nakon što je Tomas Edison u Njujorku pokrenuo prvu električnu centralu na svijetu. Tako je Cetinje ušlo u red malobrojnih gradova koji su imali tu privilegiju. U pogonu je bila punih 50 godina, a danas je pretvorena u muzej.

U centru grada, između ostalih, smještena je zgrada Francuskog poslanstva. Zgrada Francuskog poslanstva osvaja ljepotom pogotovo njenom dekorativnom fasadom. Podignuta je 1910. godine, a o njenom nastanku sačuvana je zanimljiva priča. Projektant poslanstva je istovremeno projektovao i zgradu Francuskog poslanstva u Kairu, pa je zamijenio njihove planove kada ih je slao u Egipat i Crnu Goru. Zato je Cetinje dobilo „orijentalnu ljepoticu“, a Egipat kuću od kamena koja liči crnogorskim.

Međutim, istorijski izvori ne potvrđuju ove navode.

Nakon odluke Ruskog imeperatorskog Praviteljstva da podigne svoje poslanstvo na Cetinju 1900. godine, ono je završeno 1903. godine, na zemljištu koje su Rusi dobili na poklon od kralja Nikole.

Velelepna građevina, za to doba, po stilu je pripadala ruskom baroku, sa ogradom od kovanog gvožđa. Korišćena je za diplomatske potrebe sve do kapitulacije Crne Gore 1916. godine, da bi kasnije nekoliko puta mijenjala namjenu. U posljednjih tridesetak godina služila je za univerzitetsko obrazovanje: Kulturološki fakultet i Likovnu akademiju. Prije nekoliko godina stradala je u požaru. Nedaleko od nje, nalazi se zgrada Engleskog poslanstva koja podsjeća na engleske prizemne kuće. U njoj je smještena Muzička akademija.

Rusko poslanstvo

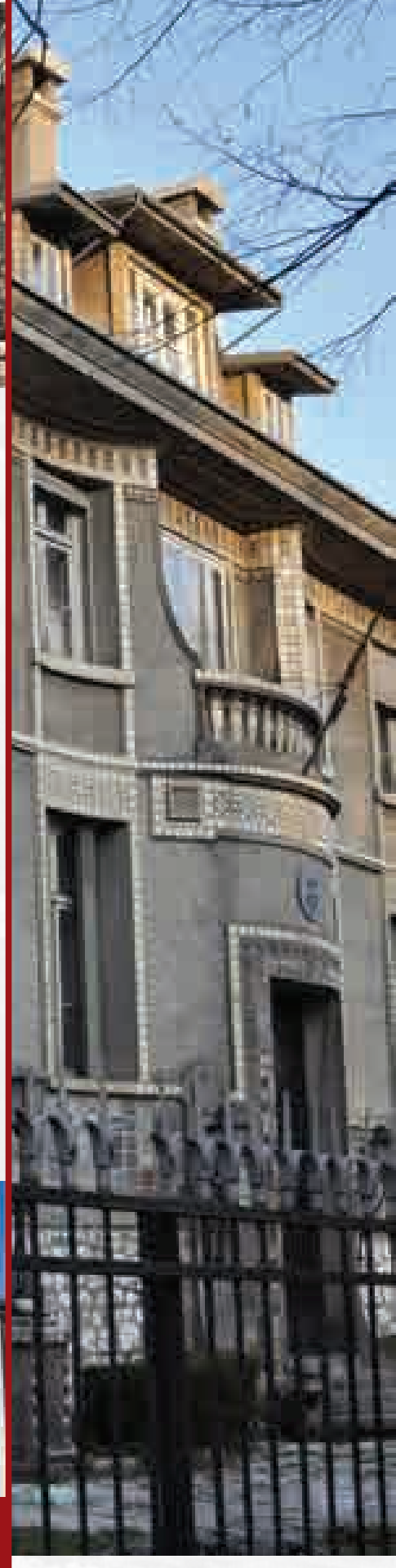

Tursko poslanstvo

U nekadašnjoj kući Maša Vrbice, đe je 1844. godine izvedena pozorišna predstava „Balkanska carica“, bilo je smješteno Tursko poslanstvo. U njemu se danas nalazi Akademija za pozorište i film.

Srbija je krajem XIX vijeka imenovala svog diplomatskog predstavnika, koji je u početku bio u rangu zastupništva, do smjene vlasti u Srbiji (Majski prevrat 1903. godine). Tek će od 1907. godine na Cetinje ponovo doći novi srpski poslanik koji će boraviti u zgradi naspram dvorca Kralja Nikole. U njoj je bio smješten etnografski muzej. Sve zgrade diplomatskih predstavništava i danas odaju finu arhitektonsku sliku grada.

Srpsko poslanstvo

RAZVOJ GRADA

Uoči „Veljeg rata“ (1876-78) Cetinje je imalo oko 140 kuća sa oko 1.500 stanovnika. Međutim, nakon dobijanja nezavisnosti i dugogodišnjeg mira, društvene i privredne prilike su se na Cetinju izmijenile. Do 1912. godine došlo je do osjetnog porasta stanovništva i infrastrukture, tako da je grad imao oko 6.000 stanovnika. Za brži razvoj grada od značaja je bila i izgradnja saobraćajnica prema Kotoru i Podgorici.

Do 1903. godine prevoz se vršio putničkim i teretnim diližansama sa konjskom zapregom, da bi od tada bio uspostavljen automobilski saobraćaj. Devedesetih godina XIX vijeka Cetinje je bilo telegrafski povezano sa cijelom državom, dok je grad 1907. godine dobio prve telefone.

Na Cetinju je početkom XX vijeka izlazilo i šest dnevnih listova. Više sportskih i kulturnih društava davalo je pečat svakodnevnom životu Cetinjana. U gradu je postojalo Klizačko društvo, Skijaško društvo, Fudbalski klub „Lovćen“ (1913. godine). Na Cetinju je bilo i desetak teniskih igrališta. Kako bilježe hroničari prvu tenisku partiju u Crnoj Gori odigrao je Knjaz Nikola 1894. godine na Cetinju i to u kompletnoj crnogorskoj nošnji. To je objavila i britanska „Arena“ uz fotografiju na kojoj se vide prinčevi Mirko i Danilo i princeze Ksenija i Vjera. Ksenija je 1903. godine provozala i prvi automobil u Crnoj Gori. Djelovala su i mnoga pjevačka i horska udruženja.

Period razvoja grada od 1878 – 1912. godine prekinuli su Balkanski ratovi (1912 – 1913. godine) i Prvi svjetski rat (1914 – 1918. godine). Porazom centralnih sila u I svjetskom ratu i stvaranjem Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, nestala je sa političke karte Kraljevina Crna Gora. Cetinje 1922. godine postaje glavni grad Zetske oblasti, a 1929. godine sjedište Zetske Banovine, do početka Aprilskog rata 1941. godine u Kraljevini Jugoslaviji.

Kralj Nikola I igra tenis na Cetinju

Fudbalski klub „Lovćen“

Dilidžansa

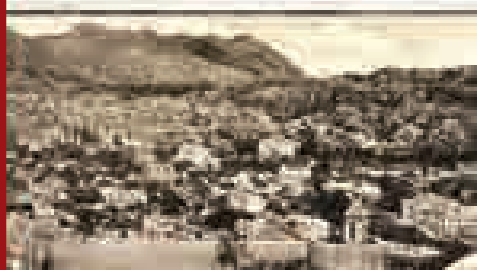
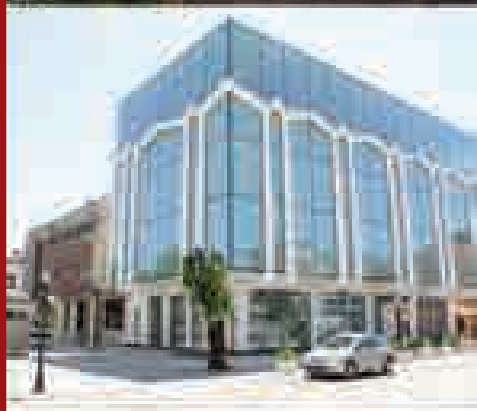
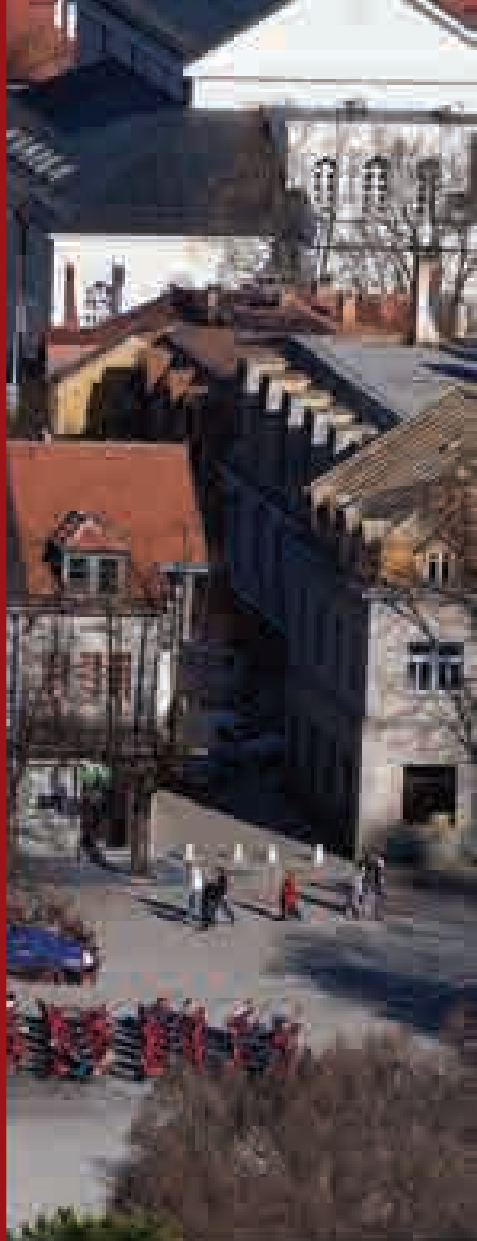

Zdanje skupštine opštine Cetinje

U periodu između dva svjetska rata Cetinje se urbanistički proširilo, a zbog povećane administracije, došlo je do porasta broja stanovnika. Napravljene su nove ulice, zgrade, trgovine... a naročito od kada je Cetinje postalo centar Zetske Banovine. Izgrađena je i Banska uprava (1931 – 1935. godine), stambene zgrade – Banski stanovi i Činovnička zadruga, zgrada Divizije, privatne zgrade i drugo.

Tako prošireni grad dočekao je novu ratnu katastrofu (II svjetski rat). Značajno je učešće Cetinjana u cijelom toku rata, sve do njegovog oslobođenja 13. novembra 1944. godine. Cetinjski kraj dao je oko 5.000 boraca. Orden narodnog heroja, najveće ratno odlikovanje, dobilo je 49 boraca iz cetinjskog kraja, a 1976. godine Josip Broz Tito, predsjednik SFRJ (Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije), odlikovao je i grad Cetinje ordenom Narodnog heroja. Nekoliko godina poslije oslobođenja Cetinje je bilo i glavni grad Crne Gore, dok tu ulogu nije, 50 – tih godina XX vijeka preuzeo Titograd, današnja Podgorica. U to vrijeme u gradu se razvijao kulturni, prosvjetni i privredni život. Tako je osnovana Trgovačka akademija, Muzička škola, Škola za likovnu umjetnost, Pedagoška škola, Istorijski institut i druge kulturne ustanove i udruženja. Na Cetinju je od 1944. godine do 1949. godine program emitovalo Radio Cetinje, a do 1954. godine izlazio list "Pobjeda".

Od privrednih subjekata najznačajnije su bile fabrike: „Obod“, „Košuta“ – fabrika cipela, „Kartonaža“ – proizvodnja kartona, autoprevozna preduzeća „Tara“, „Bojana“ i druga.

„IZVANJCI“

Značajan pečat Cetinju, a i Crnoj Gori, dali su mnogi stranci koji su boravili i radili u njemu od njegovog nastanka do danas. Cetinjani su ih zvali „izvanjci“. Oni su, manje ili više, dali pečat gradu na kulturnom, prosvjetnom, urbanističkom i medicinskom polju. Od velikog broja „izvanjaca“ pomenućemo neke: Milorad Medaković (Njegošev sekretar), Simo Milutinović (Njegošev učitelj), Vuk Karadžić (filolog), Ljubomir Nenadović (putopisac i pjesnik), Jovan Sundačić (sekretar Knjaza Nikole), Simo Popović (novinar), Jovan Pavlović (novinar, publicista), Laza Kostić, Simo Matavulj, Jovan Jovanović Zmaj (pjesnici i pisci), Valtazar Bogišić (pravnik), Pavle Rovinski (etnolog) i drugi.

Iz plejade „izvanjaca“ valja izdvojiti: Valtazara Bogišića, Jovana Pavlovića, Pavla Rovinskog koji su, svako na svoj način, udarili temelje zakonodavstva, prosvjete, kulture, etnologije i istorije.

VALTAZAR BOGIŠIĆ (1834. Cavtat – 1908. Rijeka)

Doktor filozofije i prava je na zahtjev knjaza Nikole, a po odobrenju ruske vlade, 1872. godine došao na Cetinje sa zadatkom da napiše Opšti imovinski zakonik za Knjaževinu Crnu Goru. Zakonik je stupio na snagu 1. jula 1888. godine i predstavlja jedan od najznačajnijih pravnih akata u tadašnjoj Evropi.

JOVAN PAVLOVIĆ (1843. Sremski Karlovci – 1892. Cetinje)

Na Cetinju je proveo od 1878 - 1892. godine. Bio je prvi direktor cetinjske Gimnazije, dugogodišnji ministar prosvjete, urednik „Glasa Crnogorca“, „Crnogorke“, „Zete“ i „Prosvjete“. Autor je mnogih studija iz prosvjetnog života, zakonskih propisa iz oblasti kulture i prosvjete. U crnogorskoj istoriji je jedan od najzaslužnijih kulturno-prosvjetnih radnika toga doba.

PAVLE ROVINSKI (1831 – 1916. godine)

Ruski naučnik, slavista, etnolog, geograf, istoričar i publicista. U Crnu Goru je došao 1879. godine i u njoj proveo 27 godina. Bio je aktivni učesnik svih kulturno-prosvjetnih dešavanja u Cetinju i u Crnoj Gori. O Crnoj Gori je ostavio preko 170 bibliografskih jedinica. Najznačajnije mu je djelo „Crna Gora u prošlosti i sadašnjosti“. Crnogorci su ga zvali Pavle Rus.

Lipska pećina

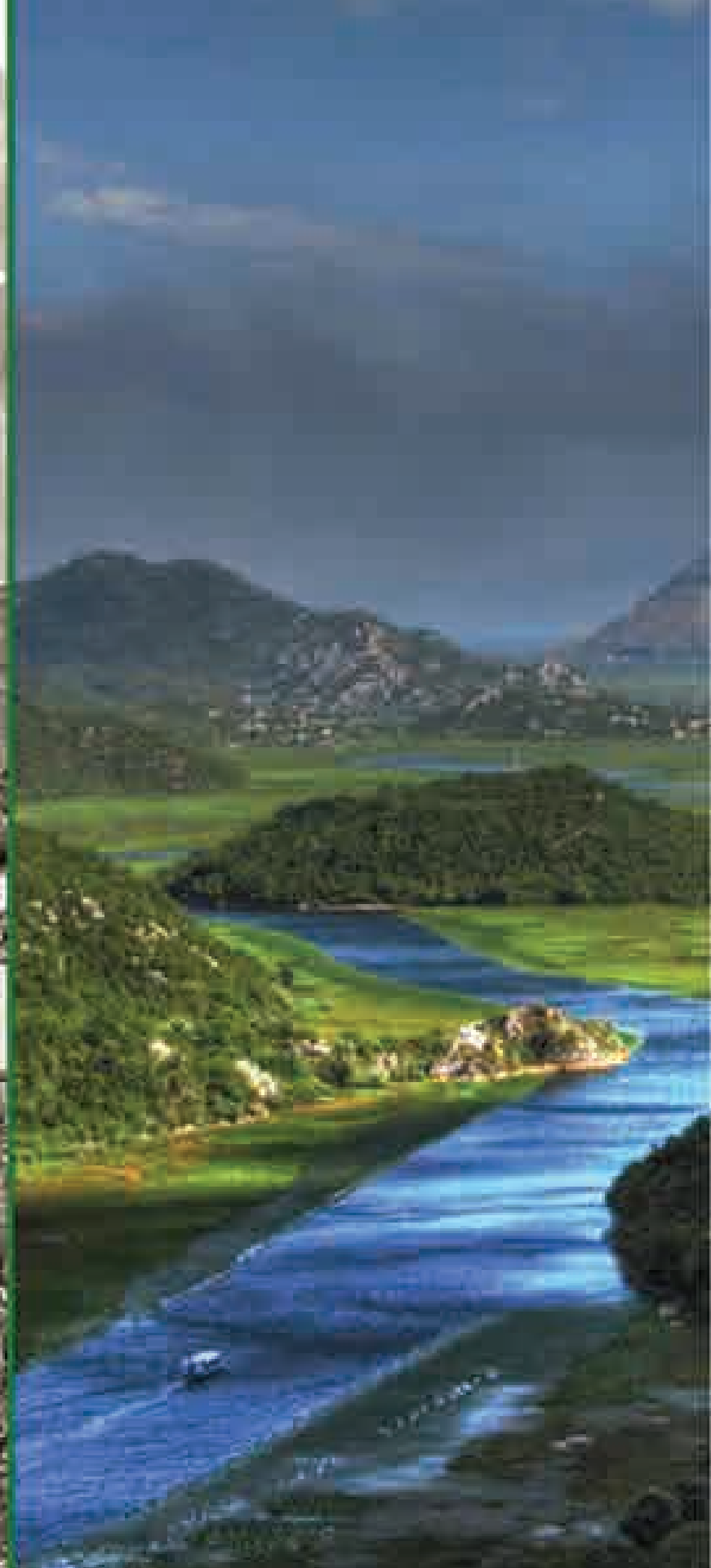
Cetinje ima i dvije specifičnosti u odnosu na ostali dio Crne Gore. Prva je, što tokom godine na Cetinju napada vodenog taloga oko 3.000 mm, što ga čini jednim od najkišovitijih gradova u Evropi. Druga specifičnost je „cetinjski humor“ o kojem se sa različitih aspekata sve više analizira taj „dar“.

Među prirodnim znamenitostima izdvaja se Lipska pećina, koja se nalazi u selu Lipa Dobrska, na svega 5 km od centra Cetinja. To je prvi speleološki objekat u Crnoj Gori, valorizovan u turističke svrhe. Čini je sistem od 2,5 km prolaza, dvorana i galerija. Petar II Petrović Njegoš pominje je u Gorskom vijencu, a kralj Nikola je u njoj često organizovao prijeme, naročito za diplomatski kor.

Proslava
Dana nezavisnosti na
Cetinju

Fenomen Cetinja je i što je postalo “Cetinje Crne Gore” kako reče pjesnik Ivan Mažuranić, nad kojim “lebde duše prađedovske”, kako zapisa Njegoš. Svoj puni doprinos Cetinje je dalo i u skorašnjim političkim procesima, kada je veliki broj građana, na referendumu održanom 21. maja 2006. godine, dao podršku ponovnom uspostavljanju crnogorske državnosti.

RIJEKA CRNOJEVIĆA

Gradić koji leži na obali istoimene rijeke, glavno mjesto Riječke nahije, teritorijalno pripada opštini Cetinje. Nalazi se na nadmorskoj visini od 10 do 85 metara. Sama rijeka (na izvorištu poznata kao Obodska rijeka) je na nadmorskoj visini od 48 metara.

Nekada je bio prijestono mjesto srednjovjekovne crnogorske države.

Povlačeći se pred snažnim pritiskom Osmanlija sa Žabljaka na Skadarskom jezeru gdje je stolovao, gospodar Zete Ivan Crnojević je, 1475/6. na Obodu, uzvišenju iznad rijeke sagradio utvrđenje sa dvorom i manastirom Sv. Nikole u koji je sa Vranjine i Koma preneseno sjedište Zetske mitropolije.

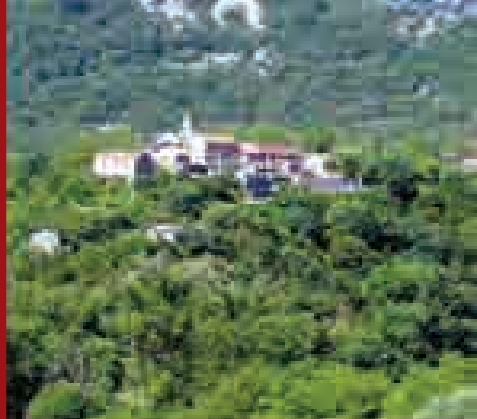
Prvi poznati pomen naselja pod imenom Rijeka Crnojevića javlja se u dokumentima Istorijskog arhiva Kotor 19. januara 1515. g.

U dokumentu piše kako se „*Nikola Mladenović iz Perasta obavezuje da će Radosavu iz Grla i Dabišinu Musanoviću iz Crne Gore, sa Rijeke, isplatiti tri zlatna dukata kao ostatak duga*”.

OSNIVAČKA POVELJA CETINJSKOM MANASTIRU

U dvoru na Obodu, Ivan Crnojević, gospodar Zete je 4. januara 1485. g. izdao osnivačku povelju Cetinjskom manastiru, izgrađenom godinu dana ranije (1484. g.). U povelji stoji: *“I ograditi hram u mjestu zvanom Cetinje, i nazvah ga Mitropolijom zetskom, ako ugodno bude milostivoj gospođi... I tu postavih mitropolita kir Visariona, koji je u to vrijeme, da vlada svim, i poslije njegovih nasljednici”*.

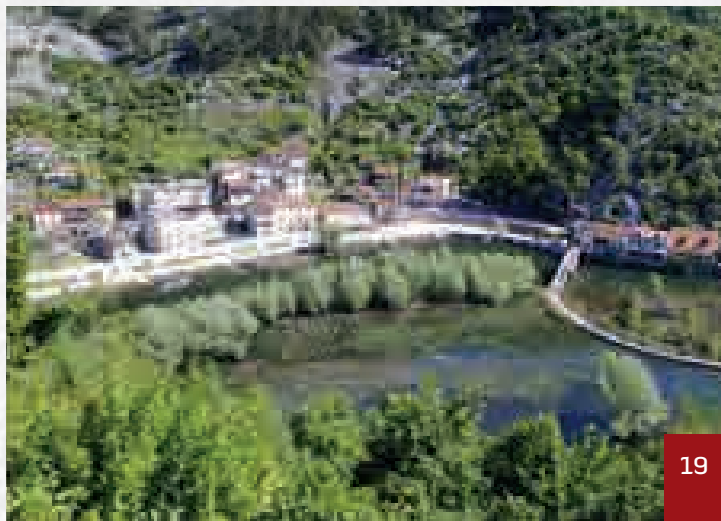
Nedugo potom, Ivan Crnojević je napustio i Riječki grad i preselio se na Cetinje, gdje je već bio sagrađen dvor (1482. g.). Tako je sa Oboda, u novu prijestonicu preselio vjersko i političko središte svoje države.

Uzvišenje Obod iznad
Rijeke Crnojevića

Povelja o osnivanju
Cetinjskog manastira

Pogled na Rijeku Crnojevića

OBODSKA ŠTAMPARIJA

Premda su Crnojevići, napustivši Riječki grad, već gotovo deceniju stolovali u novoj prijestonici - Cetinju, postoje pretpostavke da je na Obodu počela da radi prva državna štamparija kod južnih Slovena koju je osnovao Đurađ Crnojević. Iz štamparije koju je osnovao Đurađ Crnojević, sin Ivana Crnojevića, 4. januara 1494. g. izašli su prvi primjerci „Oktoiha prvoglasnika”. Na ostacima zida nekadašnje štamparije nalazi se ploča na kojoj piše: “Ovdje je osnovana Obodska štamparija od koje ostade prva knjiga Oktoiha započeta 1493. završena 4. januara 1494.”

Spomen ploča
Obod početkom XX vijeka

Nakon odlaska Crnojevića na Cetinje i pada ovog područja pod osmansku vlast, tokom XVIII vijeka ponovo ga naseljavaju Crnogorci, kada Obod i dobija naziv Riječki grad. Početkom XIX vijeka, gradnjom prvih kuća ispod uzvišenja i objekata u kojima je stanovništvo skladištilo svoje proizvode nastao je, u to vrijeme (uz Virpazar) najznačajniji crnogorski trgovački centar sa važnom lukom. Početkom XX vijeka (1909. g.) Rijeka Crnojevića je imala 1735 stanovnika. Vijek nakon toga, posljednji popis stanovništva iz 2011. g. pokazao je da ih je deset puta manje (175).

KLIMA

Rijeka Crnojevića ima klimu sličnu ostalim mjestima na Skadarskom jezeru. Ljeta su duga i sušna, često sparna. Zime su kišovite i nešto hladnije u odnosu na primorje, sa povremenom pojavom mraza.

Krajem XIX vijeka zabilježeno je u nekoliko navrata da su cijela površina Rijeke Crnojevića i sjeverni dio Skadarskog jezera sve do Virpazara bili pod ledom, koji je bio dovoljno debeo da je onemogućavao plovidbu.

DRUMSKI SAOBRAĆAJ

Kopnenim putem, do Rijeke Crnojevića može se doći od Podgorice, Cetinja i Virpazara. Prvu drumsku vezu dobila je sa Cetinjem 1881. godine, sa Podgoricom deset godina kasnije, a sa Virpazarom 1905. godine.

Kako je Rijeka Crnojevića bila važno trgovačko mjesto, uz to povezano vodenim putevima sa drugim naseljima na Skadarskom jezeru, 1897. g. počeli su na putu Cetinje - Rijeka Crnojevića redovno saobraćati omnibusi, kola za grupni prevoz putnika.

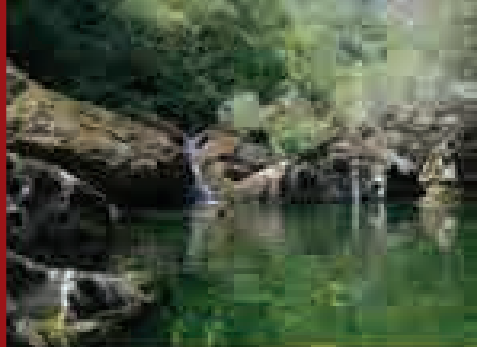
Mapa putne mreže od
Rijeke Crnojevića

Konjska zaprega za
prevoz putnika

RIJEKA CRNOJEVIĆA (OBODSKA RIJEKA)

Nalazi se unutar granica Nacionalnog parka „Skadarsko Jezero”. Pripada Jadranskom slivu i uliva se u Skadarsko jezero. Nastaje od više kraških izvora, koji se hrane vodama sa Cetinjskog polja. Izvire kao snažno vrelo iz Obodske pećine, pa je u tom dijelu toka poznata kao Obodska rijeka. Dužina toka rijeke do uvira u Skadarsko jezero je oko 13 km, i plovna je već od prvog kilometra. S obzirom na relativno kratak tok i blizinu vodoizvorišta temperatura njene vode (izuzimajući dva posljednja ljetnja mjeseca) je prilično niska (do 15 C°) i uglavnom konstantna. Naziv vodotoka Rijeka Crnojevića ustalio se od kraja XV vijeka.

Izvorišni dio
Rijeke Crnojevića

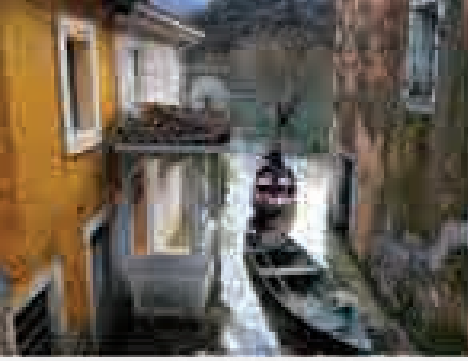
PLOVIDBA RIJEKOM CRNOJEVIĆA

Do Rijeke Crnojevića može se stići i plovnim putem, iz Virpazara, Vranjine, Plavnice ili drugih mjesta Skadarskog jezera. Prvi pokušaji uspostavljanja redovne plovidbe jezerom od strane Crnogoraca datiraju iz 1863. g. kada je crnogorski konzul u Skadru Jan Vaclik organizovao prevoz trgovačke robe „dubama” - čamcima na vesla, iz Skadra ka Rijeci Crnojevića.

Premda su i nekolike godine ranije jezerom već plovili parobrodi, prvi koji je plovio za potrebe crnogorske privrede bio je mali parobrod „Salvore” nabavljen 1874. g. koji je teglio balvane od ušća Morače u jezero za pilanu na Rijeci Crnojevića. Prvu redovnu putničko-teretnu liniju održavao je parobrod „Žabljak” kupljen 1885. g.

Parobrod Skenderbeg održavao je svakodnevnu liniju od 1924. g. na relaciji Rijeka Crnojevića - Skadar. Početkom Aprilskog rata 1941. g. pao je u ruke Italijanima, da bi ga naredne godine zarobili partizani i potopili bez oštećenja u blizini Karuča. Brod i danas leži na tom mjestu, na dubini od 11 metara.

Putničko-teretni prevoz Rijekom Crnojevića i Skadarskim jezerom potisnut je u drugi plan šezdesetih godina XX vijeka, izgradnjom drumske saobraćajnice i željezničke pruge preko jezera, i sasvim ugašen 1981. g. Od osamdesetih godina prošlog vijeka, jezerom i Rijekom Crnojevića krstare uglavnom turistički brodovi, sportski čamci i jedrilice.

Rast vodostaja Skadarskog jezera često uzrokuje poplave i na Rijeci Crnojevića. Stoga ova živopisna varošica u takvim prilikama podsjeća na Veneciju. Premda nijesu atraktivni kao gondole, ribarski čunovi koji godinama ne mijenjaju svoj imidž, katkad sasvim dobro posluže za dolazak do kućnog praga...

Osnovna škola

Tokom 19. i početkom 20. vijeka svake subote je bio pazarni dan u Rijeci. Tada su mještani iz okoline iznosili svoju robu na prodaju, a posebno cijenjen proizvod je bio suva ukljeva. Za nju su bogati italijanski trgovci dobro plaćali kako bi se našla na njihovim trpezama. O pazarnom danu je pisao i Vuk Karadžić, bilježeći da se tada je u Rijeci skupljalo i preko 800 ljudi. Ovaj pazar je, zajedno sa pazarom u Virpazaru, bio najveći u staroj Crnoj Gori.

Da je i društveni život snažno pulsirao u ovoj varošici i mnogo prije nego je Crna Gora dobila međunarodno priznanje 1878. g. svjedoči činjenica da je u njoj 1842. g. nepunu deceniju nakon otvaranja prve škole u Crnoj Gori u doba vladike Petra II Petrovića Njegoša, otvorena osnovna škola. Zvanično očuvani pismeni dokument o radu škole datira iz 1863, kao i podatak da je ovu školu 1865. godine finansirao vojvoda Mirko Petrović iz svojih sredstava.

Osnovna škola na Rijeci Crnojevića, jedna od najstarijih u Crnoj Gori danas nosi ime Bora Vukmirovića, narodnog heroja porijeklom iz Rijeke Crnojevića.

TRGOVINA

Dugo godina, posebno do oslobodilačkih ratova (1876-1878. g.) Rijeka Crnojevića je bila značajna luka i poznati crnogorski trgovački centar, o čemu svjedoči i potpis Mihaila Petrovića Varave iz 1905. g. O važnosti te djelatnosti na Rijeci svjedoče mnogobrojni zapisi i putopisi, poput onog koji je Rus Mihail Petrovič Varava napravio boraveći u Crnoj Gori 1900. g.

„Saznali smo da je do zauzeća Nikšića, Podgorice i Bara od strane Crne Gore, Rijeka bila najznačajnije trgovačko mjesto u zemlji....

...Trgovini gradića pomaže i to što je Rijeka Crnojevića, jedina plovna rijeka u Crnoj Gori, plovna na cijelom svom toku od Skadarskog jezera do Rijeke, čak i za manje brodove. Sada, svake nedjelje i utorka iz Rijeke isplovljava u 9 sati manji parobrod „Danica” koji za pet i po sati stiže u Skadar, odakle kreće za Rijeku ponedjeljkom i srijedom u 9 sati izjutra”.

INDUSTRIJA

Prvi industrijski objekat bila je pilana (šegara) otvorena 1873. g. Krajem 19. vijeka osnovana je i radionica oružja, a početkom 20. vijeka i fabrika „Marica“ u kojoj se proizvodio sedef - biser od riblje krljušti. Na Rijeci je 1928. g. podignuta i manja fabrika za industrijsku preradu ribe i kavijara, koja je obnovljena 1947. g. i modernizovana 1954. g.

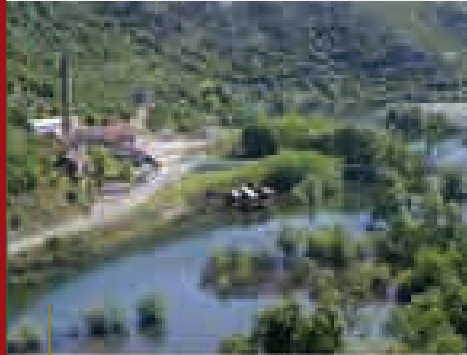
Poslije Drugog svjetskog rata, 1947. g. na Rijeci je izgrađena hidroelektrana manje snage, za potrebe snabdijevanja naselja električnom strujom.

RIBOLOV NA RIJECI CRNOJEVIĆA

Ribolov je od davnina djelatnost koja je bila od izuzetnog značaja za život stanovnika kako Rijeke Crnojevića tako i drugih mjesta na Skadarskom jezeru. Jezero je oduvijek bilo bogato brojnim vrstama ribe od kojih su najpoznatije: srebrni karaš, bijeli amur, ukljeva, krap, kubla, jegulja, skobalj, klijen i ljolja.

Na Rijeci Crnojevića nalazi se 26 lovišta ribe (virovi, oka i potoci) od kojih su najpoznatiji: Trtinjac, Zatonja, Djevojački vir, Mostina, Brešanski krš, Grabovački potok, Lipovački potok, Grab („brod“ - položaj gdje se lovi riba, i oko) i Ploča, „brod“ jedno od najznačajnijih lovišta ukljeva na Skadarskom jezeru. Najpoznatiji ribarski čamci od davnina pa i danas na Skadarskom jezeru i Rijeci Crnojevića svakako su čunovi, koji su se nekada pravili u jednom komadu od izdubljenog debla, a kasnije od dasaka. Od ribolovnih alata najpoznatiji su vrše - pletene od vrbovog pruća (najstarije sprave za lov na ukljeve) osti, udice, a kasnije i mreže (potegače i stajačice). Pored izvoza sušene ukljeve, postojala je i znatna tražnja za ukljevinom ljuskom (krljušt). Srebrnasta ljuska je korišćena za proizvodnju vještačkog bisera, i spadala je među najznačajnije izvozne proizvode ovog područja.

Jedan od važnih ribolovnih alata bile su (kao i danas) mreže. Mještani su ih pleli od tanke svile, iglicom na pločastom drvetu...Možda danas zvuči neobično, ali u mnogim mjestima oko jezera, stanovnici su gajili svilenu bubu, upravo da bi iz njenih čaura (kokona) dobili svilene niti.

Fabrika za preradu ribe

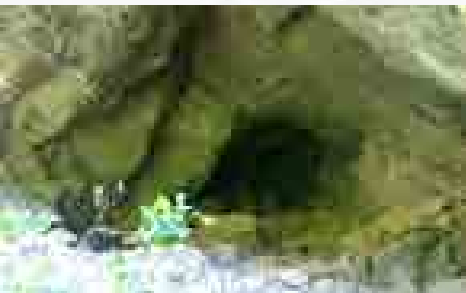
Ulov ukljeve

Skadarski šaran

Manastir na Obodu

Obodska pećina

Karuč,
ostaci vladicine kuće

ZNAMENITOSTI

MANASTIR SV. NIKOLE NA OBODU

Manastir je sagradio Ivan Crnojević, prenijevši u njega sjedište Zetske mitropolije. Razrušen je u napadu Osmanlija krajem XVII vijeka, i savim zapustio. Današnja crkva je obnovljena 1743. godine na temeljima stare, sačuvane do danas.

OBODSKA PEĆINA (CRNOJEVIĆA PEĆINA)

Iz nje, na nadmorskoj visini od 40 m izvire Rijeka Crnojevića (Obodska Rijeka). Pećina ima otvor dimenzija 20 x 10 m, a dužina ispitanog kanala je 350 m. Oko 300 m od otvora pećine izbija više vrela poredanih jedno do drugog.

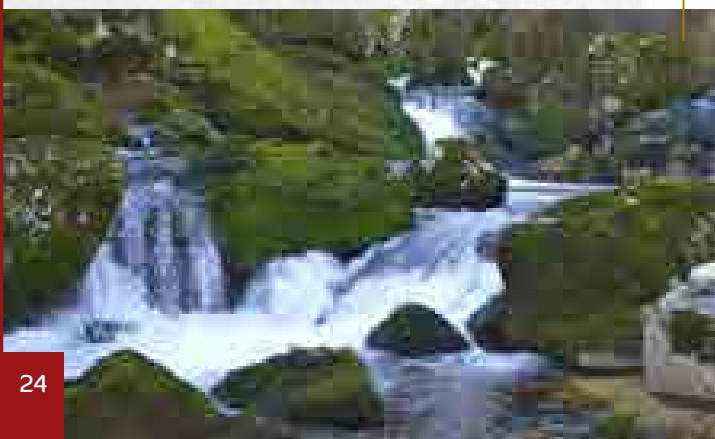
Na izvoru rijeke nekad je bilo i petnaestak mlinova, od kojih je jedan radio i početkom XX vijeka. Na mjestu gdje su bili Ivanovi mlinovi (Ivana Crnojevića) postojali su daljani (jazovi) u kojima se lovila riba, najčešće pastrmka.

VLADIČINA KUĆA

Kuća vladike Petra I Petrovića (sv. Petra Cetinjskog) najstariji je sačuvani objekat u Rijeci Crnojevića. Njenom gradnjom počelo je formiranje urbanog izgleda naselja i posebno nešto kasnije formiranog uličnog niza. U kući je 1873. godine radila pilana (šegana), tako da se može reći da ona predstavlja i prvi industrijski objekat.

Vladika Petar I je kao i zetsko-crnogorski vladari prije njega, zbog pogodnosti klime jezera, često boravio u ovom kraju. Tako je u Karuču, ribarskom naselju nedaleko od Rijeke Crnojevića, sagradio kulu – zimovnik.

Izvor Rijeke Crnojevića

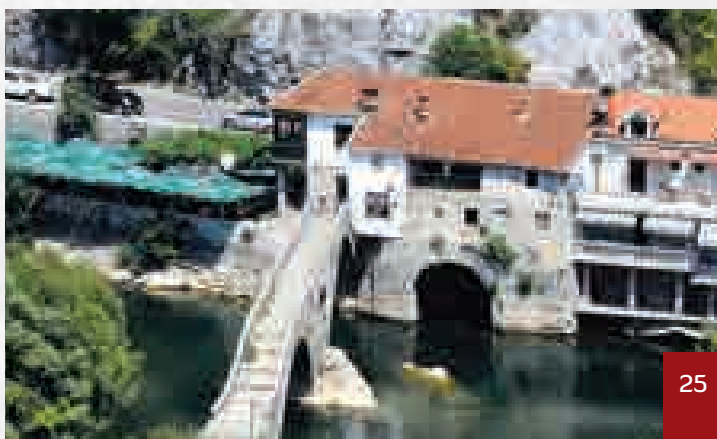
ZIMOVNIK KNJAZA NIKOLE

Zimovnik poznat kao Ljeskovac, podigao je 1886. g. knjaz Nikola I Petrović. Knez odnosno kralj Nikola rado je boravio u tom zdanju, a postoje podaci da je u njemu rođen Aleksandar Karađorđević, drugi sin srpskog kralja Petra I i kneginje Zorke (najstarije ćerke kralja Nikole). Postoje inicijative da odavno napušten i zapušten zimovnik, bude obnovljen i stavljen u funkciju turizma ovog kraja.

MOSTOVI

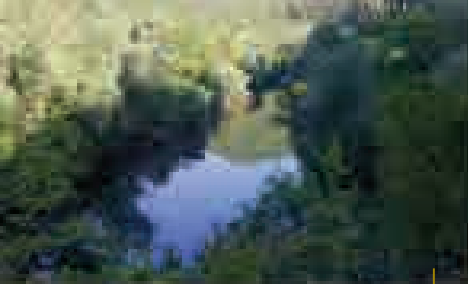
Na ulazu u Rijeku Crnojevića nalazi se čuveni „Danilov most“ – kamena građevina duga 43 m koja je zaštitni znak gradića. Podigao ga je crnogorski knjaz Danilo 1853. g. u spomen na svog oca Stanka, na mjestu starog drvenog mosta iz vremena Petra II Petrovića Njegoša. Uz most je na lijevoj obali rijeke sagradio i jednospratnu kuću, a oba objekta čine skladnu cjelinu i savršeno se uklapaju u ambijent. Most i kuća poznata kao „Mostina“ očuvani su do danas. Godine 1905. g. knjaz Nikola sagradio je još jedan most, kojim vodi put ka Virpazaru. Most je dug 120 m.

Ljeskovac nekad

Danilov most i
Nikolin most

Danilov most i
Mostina

Devojački vir

ĐEVOJAČKI VIR

Vir prozirno čiste, bistre zelenkaste boje nalazi se na najdubljem i najširem dijelu Rijeke Crnojevića, nedaleko od stare hidrocentrale. Poznato je kupalište i pogodno mjesto za sve one koji u vrelim ljetnjim danima žele da nađu osvježanje...

Nadomak Rijeke Crnojevića, u mjestu zvanom Mali potok, krajem osme decenije XIX vijeka knjaz Nikola je osnovao Lovni zabran, prvi u to vrijeme u Crnoj Gori. Odmah nakon formiranja, Zabran je naseljen raznim vrstama divljači, od kojih su najatraktivniji jeleni lopatari. Ima ih pedesetak, a o Zabranu i divljači u njemu brine se Lovačko društvo „Cetinje“ u saradnji sa NP „Skadarsko jezero“.

NOVO RUHO JEZERSKE LJEPOTICE

Izgubivši značaj kakav je imala tokom XIX i početkom XX vijeka, Rijeka Crnojevića bila je dugo zaboravljen gradić. Uveliko zapušten, sa sve manjim brojem stanovnika, znatno je stradao i u razornom zemljotresu 1979. g. Ipak uređenjem obale 2000. godine, počela je polako njegova obnova i vraćanje starog sjaja. Sa obje strane rijeke podignute su podzide od klesanog kamena, izbetonirana je riva i obnovljen Danilov most. Današnji trg nekadašnjeg Riječkog pazara je popločan a u njegovom središtu je rekonstruisana česma kraljice Milene Petrović.

Ono što Rijeku Crnojevića čini izuzetnom, jesu svakako izvanredni pejzaži, poput onog koji se pruža sa lokaliteta Pavlova strana, i pravo su vizuelno bogatstvo i inspiracija za fotografe, umjetnike i istinske poklonike netaknute prirode.

Česma kraljice Milene

Do Ivanovih korita moguće je stići i pješke...! Bilo da kreću iz Budve, Cetinja ili Kotora, dolazak na Ivanova korita planinarima i ljubiteljima dužih pješćkih tura, neće predstavljati problem, jer mogu koristiti obilježene planinske staze i lokalne seoske puteve.

IVANOVA KORITA

Poznati turističko-rekreativni i kulturno-istorijski lokalitet nalazi se u sru Nacionalnog parka „Lovćen“, jednog od pet nacionalnih parkova Crne Gore, koji se najvećim dijelom nalazi na teritoriji opštine Cetinje.

Naziv Ivanova korita se vezuje za ime Ivana Crnojevića, gospodara Crne Gore (1456-1490. g.) i osnivača prijestonog grada Cetinja (1482). U tom dijelu podno Lovćena na istočnoj strani Jezerskog vrha, crnogorski vladar (poznat u narodnom pamćenju i kao Ivan-beg) je imao katun (ljetnju naseobinu za svoje stočare). Prema predanju, on je za njihove potrebe iz potocića Treštenik sproveo vodu u jedan kameni rezervoar, iz koga se ona prelivala u korito izdubljeno u bukovom deblu.

Nalaze se na nadmorskoj visini od 1200 - 1250 m. Pravi su reprezent klime planinskog juga Crne Gore. Imaju umjereno kontinentalnu planinsku klimu sa uticajem mediteranske, što im daje obilježja prave vazdušne banje. Predio je bogat šumom, padinama i livadskim zaravnima, idealan za odmor tokom ljetnjih mjeseci. Iskonska tišina, hladovina stoljetne bukove i borove šume, čist vazduh i ledena izvorska voda na posjetiocyte djeluju osvježavajuće i okrepljujuće. Tokom zime, veoma su pogodna za najmlađe poklonike zabave na snijegu, posebno one koji uče prve skijaške vještine.

Do Ivanovih korita se stiže asfaltnim putem od Cetinja (14 km) ili iz Kotora, preko Njeguša, serpentinama starog puta, dugog oko 34 km.

Od Podgorice su udaljena 44 km, Budve 43 km, aerodroma Tivat 64 km, Bara 84 km... Nijesu rijetki oni koji će se, umjesto automobilom, ka Ivanovim koritima zaputiti biciklom... Put od Cetinja ka Ivanovim koritima izgrađen je 1905. a asfaltiran 1974. g. Na toj dionici se tradicionalno održava atraktivna brdska automobilska trka. Aktualna je ideja da se Kotor i Cetinje povežu žičarom preko Ivanovih korita.

Znak - logo
NP "LOVČEN"

Izvor na Ivanovim koritima

Škola skijanja na
Ivanovim koritima

Automobilske trke na
Ivanovim koritima

Lovćen na nekadašnjem grbu Crne Gore

NP „LOVĆEN“

Osnovan je 1952. g. Nalazi se u jugozapadnom dijelu Crne Gore. Obuhvata centralni i najviši dio lovćenskog masiva na površini od 6.220 hektara. Uzdiže se sa ivica jadranskog basena i predstavlja zaleđe Kotoru. Pošto se nalazi na granici dvije različite prirodne cjeline – mora i kontinenta, izložen je uticajima oba klimatska tipa. Takve okolnosti, uz prisustvo planinske klime, usloveli su raznovrsnost i posebnost biljnog i životinjskog svijeta. Na njegovom području značajnu vrijednost čini kulturno-istorijsko nasljeđe, a svojevrstan ostatak graditeljstva iz prošlih vremena predstavljaju čuvene lovćenske serpentine - stari put od Kotora do Njeguša. Za razliku od ostalih, ovaj Nacionalni park ima izraženu kulturno-manifestacionu funkciju. Njegova najveća znamenitost je Njegošev mauzolej na Jezerskom vrhu. Na njemu se nalazi veliki sistem radio i televizijskih predajnika. Prvi TV sadržaji prosljeđeni sa tog mjesta crnogorskom gledalištu 1957. g. bili su programi italijanske radio-televizije.

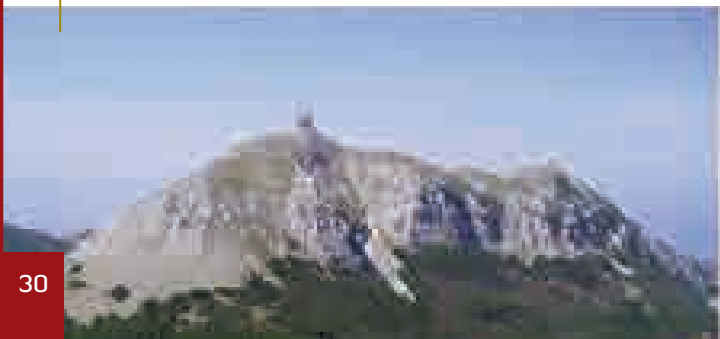
LOVĆEN PLANINA

Lovćen nije najviša planina Crne Gore, ali u simboličkom značenju za Crnogorce jeste najveća. Ono što je Olimp za Grke - to je i Lovćen – “oltar sveti” za Crnogorce. Gotovo pet decenija prošlog vijeka, od 1945-1993. g. njegova stilizovana se figura nalazila u različitim prikazima grba Crne Gore. Najviši vrh Lovćena je Štirovnik (1749 m). Na njemu se nalazi veliki sistem radio i televizijskih predajnika, a 1957. g. sa tog mjesta prvi put je u Crnoj Gori prosljeđena televizijska slika ka tada malobrojnim vlasnicima televizijskih prijemnika u Crnoj Gori. Drugi vrh Lovćena, Jezerski vrh (1657 m), za Crnogorce ima posebnu važnost. Na njemu je 1846. g. još za života, crnogorski vladika i gospodar Petar II Petrović Njegoš, sagradio kapelicu koju je posvetio svom stricu vladici Petru I i namijenio je za mjesto svog vječnog počinka. U njoj je sahranjen četiri godine nakon smrti. U vrijeme Prvog svjetskog rata (1916. g.), kapelicu je oštetila austrougarska artiljerija. Umjesto da bude obnovljena, kapelica je porušena, a monarh Kraljevine SHS Aleksandar Karađorđević je izvan njenih temelja, 1925. g. podigao novu kapelu. Na stogodišnjicu Njegoševe smrti (1951. g.) Vlada NR Crne Gore je odlučila da se umjesto kapele Karađorđevića podigne Mauzolej primjeren imenu i djelu velikog pjesnika i vladara. Za izradu projekta angažovan je čuveni vajar Ivan Meštrović.

Štirovnik

Stara Njegoševa kapela

VODE LOVČENA

Lovćen je, kao dio dubokog krša, siromašan površinskim vodama. Stoga, od izvora koji se javljaju na ovom području svega nekoliko imaju vode tokom cijele godine. Najizdašnija su dva izvora na Ivanovim koritima, koji i u najsušnijem dijelu godine daju prosječno 0,5 l/s. U vrijeme kiša, preko Ivanovih korita teče jak potok, koji je na nekim mjestima usjekao dosta duboko korito. Ispod vrha na kom se nalazi Njegošev mauzolej nalazi se jedino jezero na Lovćenu. Po njemu je i sam vrh dobio ime Jezerski vrh. Pretpostavlja se da je ledničkog porijekla. Okruženo je siparima i gustom bukovom šumom. Predstavlja jedan od centara biodiverziteta herpetofaune Evrope, kao reproduktivni centar za brojne vrste vodozemaca i gmizavaca kao što su: mali mrmoljak, zelena žaba, krastača, glavati mrmoljak i žutotrbi mukač i od ranijih vremena, ovo kao i druga područja Lovćena bila su predmet interesovanja istraživača – botaničara, zoologa, geografa, arheologa...

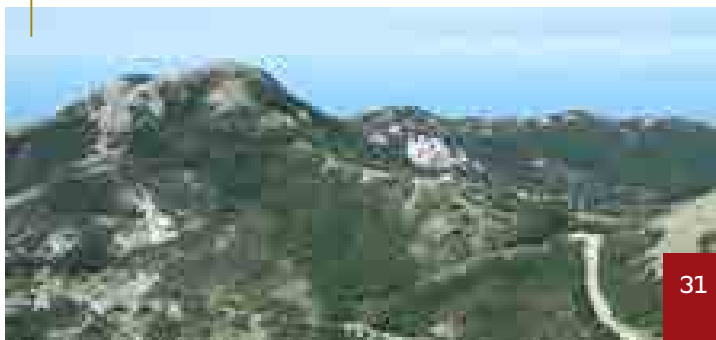
FLORA

Na Lovćenu ima ukupno 1300 biljnih vrsta među kojima su brojni endemi: lovćenski zvončić, hudika orjenska, Nikolin razlićak, modro lasinje, zanovijet, svilena žutilovka, od kojih su Federikova kamenjarka, Lakušićev procjepak, Huterova papričica... dobile ime po botaničarima. Ovaj predio su još od sredine XIX vijeka posjećivali botaničari svjetskog glasa (Tommasini, Biasoletto, Pančić, Baldacci...).

Lovćenski zvončić raste samo na jednom lokalitetu na južnim padinama Štirovnika, i nigdje više u svijetu, pa je zbog značaja u ukupnoj flori Crne Gore zakonom zaštićen kao endemična vrsta. Bogatstvo flore pravi je izazov za poznavaoce i berače bilja, posebno ljekovitog. Ovdje se mogu naći: pelim, trava iva, matičnjak, vranilova trava, smilje, hajdučka trava, majkina dušica, kantarion, tatula, velebilje, kleka, bijeli glog.

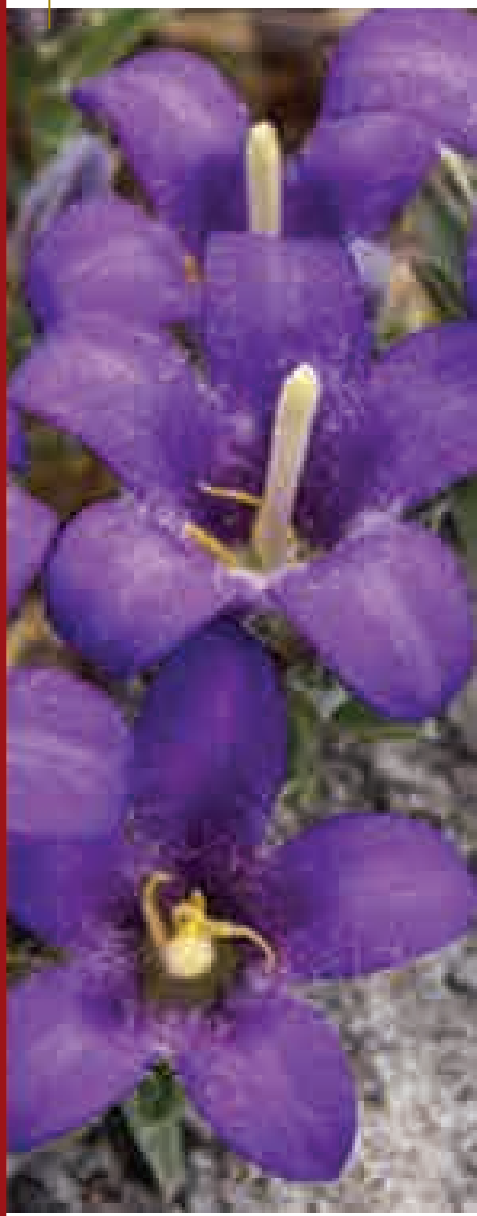
Šumska vegetacija zauzima 70% ukupne površine NP "Lovćen" i ona predstavlja veliko bogatstvo. Postoje četiri šumska rezervata koja su pod strogom zaštitom. Ostali dio NP čine pašnjaci, livade, oranice i kamenjar.

Šume Lovćena

Jezero podno Lovćena

Lovćenski zvončići

Predstavnik herpetofaune
Lovćena - žutotrbi mukač

FAUNA

Životinjski svijet ovog područja čine predstavnici različitih grupa. Lovćen je jedan od najpoznatijih centara biodiverziteta herpetofaune (faune vodozemaca i gmizavaca) Evrope. Od predstavnika herpetofaune značajni su: planinski mrmoljak, Mosorski gušter, Oštroglavi gušter, poskok, zelena krastača, gatalinka i barska kornjača. Jezero podno Jezerskog vrha stanište je populacija endemičnih vrsta malog i glavatog mrmoljka i žutorbog mukača. Fauna sisara Lovćena pripada najmanje istraženim grupama životinjskog svijeta kao što su: bubojedi, slijepi miševi, glodari, dvozupci i dr. Od krupnijih sisara ovdje se mogu sresti vepar, vuk, lisica, kunica, srna, zec, medvjed... Ovdje živi oko 200 vrsta ptica, među kojima i brojne ptice grabljivice: crni orao, carski orao, sivi soko, jastreb, kobac i sova. Među brojnim vrstama insekata, pod posebnom zaštitom su apolonski leptir i šumski mrav.

Oštroglavi gušter

GRADITELJSTVO I OBJEKTI

U ovom dijelu NP kao i u obližnjim Njegušima vidjećete zanimljivu narodnu arhitekturu – sasvim originalne građevine poput katuna – ljetnjih naseobina stočara, starih kuća građenih od kamena, prekrivenih rezanom slamom ili kamenim pločama, bistijerne – rezervoari za sakupljanje i čuvanje vode, seoska guvna, seoske crkvice takođe autentične forme sa zvonikom koji podsjeća na preslicu, poput ovdašnje crkve Svetog Preobraženja pored koje se nalazi upravo jedno takvo guvno...

Ivanova korita su i ranije bila omiljeno izletišta, posebno crnogorskih vladara, pa je u doba knjaza-kralja Nikole I Petrovića ovdje 1896. g. izgrađen ljetnjikovac poznat kao "Palac".

U novije vrijeme, pored obnove tog objekta, na temeljima građevine koja je bila sastavni dio "Palaca", izgrađen je i veoma lijep i luksuzan hotel "Ivanov konak", kao i prostori za piknik sa roštiljima, klupama i stolovima...

U neposrednoj blizini ovih, nalazi se objekat turističko-edukativnog centra "Lovćen-Bečići", sa svim potrebnim sadržajima za udoban boravak gostiju, posebno najmlađih, za koje se tokom cijele godine organizuju razni obrazovni, sportski, kulturno-umjetnički, zabavni i drugi programi među kojima i ljetnja škola za djecu crnogorskih iseljenika - "Crna Gora - moja postojbina".

Palac

Hotel Ivanov Konak

Odmaralište na
Ivanovim Koritima

Igralište za tenis

Kako je prostor Ivanovih korita idealan za sport i rekreaciju, ovdje su izgrađeni sportski poligoni, teniski tereni, zabavni park za djecu, skijaška staza, kao i obilježene staze za pješaćenje i brdski biciklizam.

Posebnu atrakciju predstavlja Avanturistički park, prvi te vrste u regionu, izgrađen u neposrednoj blizini bungalova i odmarališta. Na površini od 2 hektara uređeno je sedam staza na kojima se odvijaju uzbuđljive igre u savlađivanju prepreka.

Pored sportsko-rekreativnog, izletničkog, planinarskog, speleološkog i ekološkog, turizma, Ivanova korita imaju odlične uslove za razvoj zdravstvenog turizma. Zahvaljujući sudaru dva klimatska uticaja, vazduh na ovom području pogoduje posebno osobama koje imaju problem sa disajnim organima.

Na ovom mjestu je još 1925. g. postojao Paviljon za liječenje plućnih bolesnika, koji je bio pod upravom Higijenskog zavoda sa Cetinja. Za ovo klimatsko lječilište može se vezati početak razvoja zdravstveno-rekreativnog turizma na Ivanovim koritima.

Stari paviljon

Detalj iz
avanturističkog parka

Prilaz Mauzoleju sa stepenicama

...Od ulaznog platoa do mauzoleja treba prekoračiti 461 stepenik sa visinskom razlikom koja ostavlja bez daha...

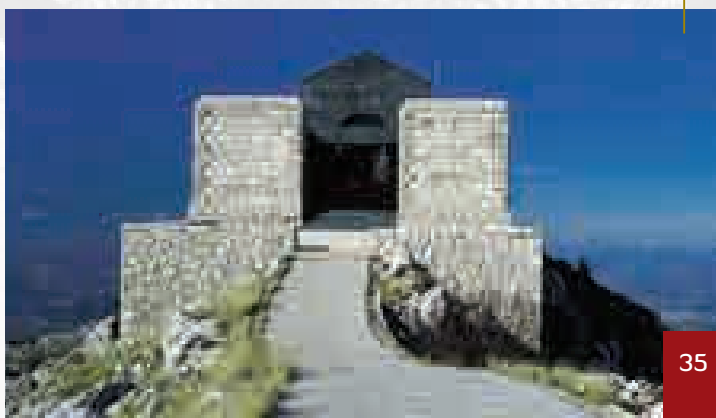
NJEGOŠEV MAUZOLEJ

Nalazi se na Jezerskom vrhu na Lovčenu i najveća je znamenitost NP "Lovćen". Sa Ivanovih korita do njega se stiže asfaltnim putem dugim oko 6 km. Monumentalni spomenički kompleks građen je od 1970. g. do 1974. g. Prostire se po cijelom Jezerskom vrhu, na oko 1660 m.n.v. što ga čini jedinom građevinom mauzolejske forme u svijetu, sazdanom na tako velikoj visini. Čine ga: prilaz do tunela probijenog kroz kameni masiv, plato i predvorje mauzoleja, staza, i guvno – vidikovac... Temelji Mauzoleja ukopani su čak šest metara u planinsko stijenje.

Građevina je spoj arhitektonskih i umjetničkih ostvarenja koja sačinjavaju: atrijum, u čijem je središtu bunar težine četiri tone, portici sa lijeve i desne strane, dvije karijatide Crnogorki i najimpresivniji dio Mauzoleja - kriptu –kapela, sazdana od mermera tamno-zelene boje, sa šest bočnih i jednom centralnom nišom. Njen svod je visok 9 metara i prekriven fascinantnim mozaikom od 200 hiljada pozlaćenih pločica.

...Baš kao što ostavlja bez daha prvi vizuelni kontakt sa mauzolejom... I karijatidama Crnogorki u narodnoj nošnji, isklesanim u crnom mermeru, teškim osam tona i visokim po četiri metra...

Ulaz u Mauzolej

Ispred centralne niše je veličanstvena Njegoševa figura visoka 3.74 metra isklesana u granitu i teška 28 tona. Ispod nje, u kripti je mermerni sarkofag sa posmrtnim ostacima crnogorskog vladike. Na sarkofagu, koji podsjeća na tradicionalne crnogorske grobnice, isklesani su crnogorski grb i krst kao simboli Njegoševe duhovne i svjetovne vlasti, i jednostavan natpis: NJEGOŠ 1813–1851.

Kripta iz
Njegoševog mauzoleja

Sa platoa Mauzoleja pruža se nezaboravan pogled na Skadarsko jezero i kontinentalni dio Crne Gore, a kao na dlanu vidi se jedan od najljepših djelova Jadranske obale - Bokotorski zaliv i drevni Kotor grad, koji je pod zaštitom UNESCO-a kao dio svjetske kulturne baštine. Sa Ivanovih korita do njega se stiže starim putem koji vodi preko Njeguša.

Lovćenske serpentine

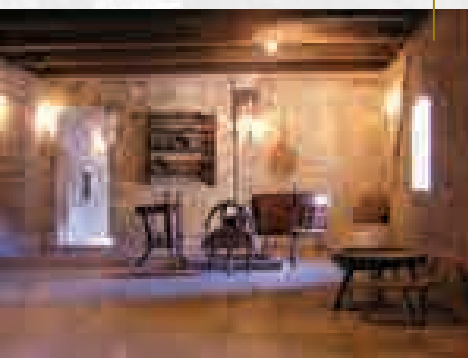
NJEGUŠI

Rodno mjesto velikana iz četvrte crnogorske dinastije Petrovića koja je Crnom Gorom vladala dva vijeka je biser ruralnog ambijenta Crne Gore. Nalazi se u Njeguškom polju, na oko 850 metara nadmorske visine. Poznato je i po posebnoj načinu pripreme nekih tradicionalnih, izvornih prehrambenih proizvoda: pršute, sira i kaštradine - sušenog ovčijeg mesa, i okrepljujuće medovine. Ovuda je vodio put u Kotor, pred čijim se sjeveroistočnim vratima nalazio "Crnogorski pazar". Njeguši su varošica sa brojnim crkvama, restoranima, kućama za odmor i sušarama sira i mesa. Iznad sela, na Bukovici, i danas radi prva crnogorska gostionica „Kod Pera“, vlasništvo porodice Milošević, koja je otvorena sredinom XIX vijeka.

Istorijska znamenitost Njeguša je rodna kuća Petra II Petrovića Njegoša, koju je podigao njegov stric Petar I oko 1870. g. Danas je to muzej uspomena na djetinjstvo i mladost velikog pjesnika. U selu je davne 1863. g. otvorena i škola, jedna od najstarijih u Crnoj Gori.

Nadaleko čuveni njeguški specijaliteti - pršut i sir

Rodna kuća Njegoševa

Pogled sa Krsca na Bokotorski zaliv

A kada se iz ovog sela zaputite ka Kotoru, na prevoju Krstac dočekaće vas, sa visine od oko 900 m.n.v. prizor ovjekovječen na hiljadama fotografija: gotovo nestvaran pogled na jedan od 25 najljepših zaliva na svijetu - Bokotorski zaliv.

Premda ga često nazivaju najjužnijim fjordom Evrope, zaliv je, prema geomorfolozima i geolozima zapravo uzdizanjem okolnih planina u vrijeme pliocena i pleistocena (razdoblja od prije nekoliko miliona godina). Pretpostavlja se, da je prije uzdizanja planina, danas potopljenim dijelom nekadašnje doline, tekla rijeka.

Zaliv se sastoji od 4 manja: Tivatskog, Hercegnovskog, Risanskog i

Kotorskog zaliva. Najuži dio zaliva, moreuz Verige, dijeli ga na unutrašnji i spoljašnji. Kako sa Krsca, i već pomenutog Jezerskog vrha, tako se izuzetni panoramski pogled pruža i sa vrhova Treštenika, Štirovnika i Babljaka. Prije gotovo jednog vijeka, u vrijeme Prvog svjetskog rata, Austrougarska je na potezu Kotor - Njeguši - Cetinje izgradila žičaru (trojsban) kojom je savladavan uspon od 0 metara (sa nivoa mora) nadmorske visine - do 960 m.n.v. jednim krakom, odnosno 1040 metara drugim krakom. Njom je bilo moguće transportovati i do 110 tona tereta dnevno.

CETINJE

jedna priča

(VI izdanje)

Izdavač

ZAVOD ZA ŠKOLSTVO

Urednica

Irena Pavlović

Autori

Radovan Popović

Dragoljub Ilić

Redakcija

Pavle Goranović

Nataša Gazivoda

Dragoje Đokić

Danijela Đilas

Štampa

Merkartor International d.o.o.

Bijelo Polje

Tiraž: 5600

Podgorica, 2023.

CIP - Каталогизacija u publikaciji
Nacionalna biblioteka Crne Gore, Cetinje

ISBN 978-9940-24-065-3

COBISS.CG-ID 31332368

CETINJE

jedna priča

(VI izdanje)

9 789940 240853

9 789940 240853 >